

حکمت هنر هندی

دکتر حسن بلخاری
دانشیار دانشگاه تهران

انتشارات سوره مهر (وابسته به حوزه هنری)

مرکز هنرهای تجسمی

حکمت هنر هند

دکتر حسن بلخاری قهی
دانشیار دانشگاه تهران

چاپ، صحافی و لیتوگرافی: واژه پرداز اندیشه-چاپ اندیشه
چاپ اول: ۱۳۸۵

شمارگان: ۲۵۰۰ نسخه

۱* یک: ۸۵۹-۱۷۵-۶۰۰-۹۷۸

سویس: هنرهای تجسمی، حسن، ۱۳۴۱ -

عنوان: «پداور: حکمت هنر هند / حسن بلخاری قهی: آینه
سنگین» مرکز هنرهای تجسمی.

موضوع: هنر: ایران: شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۹۳.

مشخصات: ۲۲۸ ص.

شابک: ۸۵۹-۱۷۵-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: بیا

موضوع: هنر: هنرهای تجسمی

موضوع: هنر: ایرانی - منطقه

موضوع: زیبایی شناسی ایران

موضوع: زیبایی شناسی هنر

موضوع: هنر: ایرانی - زمینه و

موضوع: هنر: هنرهای تجسمی - زمینه و موضوع

موضوع: هنر: هنرهای تجسمی

شناسه افزوده: ایران، وزارت ارشاد اسلامی، مرکز هنرهای

تجسمی

شناسه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر

رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ ح ۸/ ۷۲۰۴

رده بندی دیویی: ۷۰۹/۵۴۰۹۰۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۳۹۳۷۸۹

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت، پلاک ۲۳

مستوفی: پستی: ۱۵۸۱۵-۱۱۲۲

تلفن: ۶۹۴۲ سامانه پیامک: ۳۰۰۵۳۱۹

تلفن مرکز پخش: (هش خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس: ۶۶۲۶۹۹۵

www.sooremehr.ir

تقلید و کپی غیرمجاز است

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۱	بخش اول: حکمت و اندیشه
۱۳	آغازین نقطه تاریخی: وفات منگ ایران و هند (ریگ ودا و اوستا)
۲۳	تأثیر شگرفت هنر و معماری اسلامی ایران بر هند
۲۸	معماری اسلامی در دوره گوکانیان
۳۵	اسلام و هندوئیسم
۳۶	الف) ایران پیش از اسلام و به یادمان‌ها
۳۸	ب) ارتباط دو تمدن پس از ظهور اسلام
۴۴	تصوف و عرفان، آغاز هم‌اندیشی در فرهنگ
۵۰	داراشکوه و تقرب اسلام و هندوئیسم
۵۳	داراشکوه و مقوله وحدت وجود
۵۷	مجمع البحرین (جمع دو دریا)
۶۱	بخش دوم: حکمت هنر و زیبایی‌شناسی
۶۳	سادرشیا و میمریس
۶۶	الف) نظریه سادرشیا
۷۴	ب) نظریه تقلید
۷۸	ج) فلوپتین و میمریس
۸۱	د) تهذیب اخلاقی؛ آفرینش هنری
۸۵	رَسَه: نظریه زیبایی‌شناسی هندو
۸۸	نظریه رَسَه: ظهور واژه و تحول آن
۹۵	مایا؛ تخیل هنری خدا
۱۱۹	طبل شیوا، صور اسرافیل
۱۱۹	(تأملی تطبیقی در معناشناسی نمادهای موسیقایی در فرهنگ اسلامی و هندو)
۱۳۳	بخش سوم: حکمت هنر و معماری

۱۳۵	معبد هندو؛ جایی که انسان خدا می‌شود
۱۳۷	ساختم معبد
۱۳۸	بیل زدن
۱۳۹	تسطیح کردن
۱۳۹	معماری متافیزیکی معبد
۱۴۳	نتیجه
۱۴۵	ساخت معبد هندو بر بنیاد اصول حکمی و آیینی
۱۵۳	الف) میرسیدعلی (۹۱۰-۹۷۵ق)
۱۵۵	عبدالصمد شیرین قلم (۹۲۰-۱۰۰۰ق)
۱۵۷	تطبیق و تحلیل
۱۶۹	نمونه‌های هنر و معماری در هندو
۱۶۹	نقش نگاره تاجگذاری اردشیر دوم در طاق بستان
۱۸۳	تجلی نور و هنر ایران و هند
۲۰۳	هنر در آیین اوستا
۲۰۳	کنش‌های همانند اوستا و معماری در هند و یونان (هفایستوس و ویشواکارما)
۲۰۵	الف) تأملی در مبانی اساطیر هندی تطبیقی
۲۰۸	ب) اساطیر هنر و معماری در هند و یونان
۲۲۱	منابع
۲۲۱	فارسی
۲۲۵	عربی
۲۲۵	انگلیسی
۲۲۶	مقالات
	نمایه

پادشاه، او را از مارکاندیای حکیم خواست که او را به عنوان شاگرد و مرید خود بپذیرد. به او هنر ساخت شمایل را یاد دهد؛ تا شاه بتواند خدایان را در فرم‌های شایسته‌شان عبادت کند. حکیم پاسخ داد هیچ‌کس نمی‌تواند هنر شمایل‌سازی را فراگیرد، مگر آنکه علم نقاشی را بداند. پادشاه خواست دستورالعمل این هنر را بداند، به او گفته شد این ممکن نیست، مگر اینکه در رقص مهارت داشته باشد، در این صورت، می‌تواند آگاهی‌های اساسی نقاشی را ادراک کند. پادشاه درخواست کرد که به او رقص تعلیم داده شود، [اما] حکیم پاسخ داد: بدون تیزهوشی در ریتم و سجع یا دانش آلات موسیقی، مهارت در رقص امکان ندارد. باز هم پادشاه خواست که این موضوعات به او تعلیم داده شود. حکیم پاسخ داد: مهارت در آلات موسیقی پیش از تسلط بر موسیقی امکان‌پذیر نیست. بنابراین، در نهایت، حکیم پادشاه را برای یادگیری تمام این مراحل، قبل از اینکه به او هنر شمایل‌نگاری آموزش داده شود، فرآورد.

رساله‌ویشنو دارموتارا پورانه

مقدمه

فرهنگ و تمدن شرقی یکی از حوزه‌های تمدنی تأثیرگذار و کهن و به تعبیر برخی تاریخ‌نگاران، گاهواره تمدن جهانی بوده است. فاسکی که مستند به نظریه‌های گوناگون، حوزه‌های جغرافیایی و فکری مختلفی را دربرمی‌گیرد. اما آنچه مسلم است، وجود مؤلفه‌های مشترک و شباهت‌های انکارناپذیر میان سبب‌های تفکر ملل موجود در این حوزه‌هاست که سبب می‌شود آن‌ها را تحت عنوان «فرهنگ و تمدن شرقی» گرد آوریم. از جمله طرق اصلی و اساسی شناخت این فرهنگ، بررسی هنر و زیبایی‌شناسی خاص آن از زاویه حکمت شرقی و به‌ویژه ادبیات‌شناسی است که البته از جهات گوناگون برای ما اهمیت و ضرورت دارد. از جمله اینکه فرهنگ و تمدن ایرانی، در برخی میانی، به قدری با این فرهنگ‌ها شباهت و نزدیکی دارد که تاریخ‌نگاران و اندیشمندان آن را در عداد فرهنگ‌های شرقی به شمار آورده‌اند؛ در نتیجه، بررسی هنر این حوزه‌ها کمک درخور توجهی به شناخت ژرف‌تر هنر و زیبایی‌شناسی ایرانی نموده و تعاملات و اشتراکات آن با هنر سایر مناطق را آشکارتر خواهد ساخت. همچنین، پرداختن به مباحث یادشده سبب گسترش و تعمیق فضای زیبایی‌شناختی ذهنیت ایرانی و جذب و پرورش بذره‌های گوناگون هنر و اندیشه در خاک حاصلخیز فرهنگ ایرانی - اسلامی خواهد شد.

بدیهی است، بخش مهمی از این غور و بررسی متوجه اندیشه‌های حکمی این حوزه‌ها خواهد بود، زیرا در بطن و متن این فرهنگ‌ها، همواره رابطه ژرف و تنگاتنگی میان آفرینش‌های هنری و حکمت نظری - به‌ویژه در جهان‌بینی سنتی - وجود داشته است؛ نسبتی ژرف که بدون درک و دریافت صحیح آن، راه بردن به کنه آن آفرینش‌ها امکان‌پذیر نخواهد بود. حکمت نه‌تنها رشته پیوند میان فرهنگ‌های شرقی، بلکه حلقه ارتباطی میان اجزای هریک از این فرهنگ‌ها نیز است. به‌گونه‌ای که با قرار گرفتن اجزای در کلمتی اندام‌وار، هر بخش متناسب با دیگری رشد نموده و با انسان و طبیعت در هماهنگی و آشتی کامل قرار خواهد گرفت. ضمن اینکه شناخت عمیق هر جزء شناخت دیگر اجزای آن خواهد بود.

در این میان، هند حامل شرقی‌ترین و در عین حال گسترده‌ترین حوزه جغرافیایی فرهنگ شرقی است. رتبه‌بندی بسیاری از بنیادی‌ترین اصول حکمی هند، چون دهیانه، را می‌توان در خاور نزدیک (که در چین به چن و در ژاپن به ژن تبدیل شد) و نیز ردپای عمیق بودا و تعالیمش؛ و این در حالی است که کنفوسیوس و شینتوئیزم در هند کمتر ردپا یا حتی نامی دارند.

این کتاب، که برآمده از مجموعه مطالعات مؤلف در سه حوزه حکمت و اندیشه، حکمت هنر و زیبایی‌شناسی، و در نهایت ارتباطات گسترده هنر و معماری ایران و هند است، به تبیین عمیق‌ترین ارتباطات فرهنگی و تمدنی میان دو فرهنگ عظیم ایرانی و هندی پرداخته است. امید آنکه حُسنِ مطالعی برای نگارش مجموعه‌های دیگر در باب حکمت هنر چین و ژاپن باشد.

حسن بلخاری قهی

دی‌ماه ۱۳۹۱